

Research Article

The Critical Review of the Texts on Social Security with an Islamic Approach¹

Hamid Sajjadi¹

*1. Assistant Professor, Institute of Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran.
H.Sajadi@ihcs.ac.ir*

Abstract

The purpose of the present study is to explain the theoretical foundations of social security with an Islamic approach by the critical review of the texts in this regard. To this aim, the focus of the study is on the texts about social security with an Islamic approach and the relevant data were collected through documentary research. Besides, thematic analysis was used for the recognition of the main themes. According to the results, religious values were identified to be compatible with social identity and also the mental approach was prevalent as the most outstanding theme in social security with an Islamic approach. Furthermore, the positive, normative, individualistic, and evident rules-centered approaches were introduced to be the most important components in exiting the conceptual territory of social security. On the one hand, social security with an Islamic approach has denied the objective aspects of social security and on the other hand, it has overlooked the transformational concerns of society. Therefore, it has finally exited the conceptual territory of social security.

Keywords: Social Security, Society-centered, Identity, Societal Security.

---

1. **Received:** 2020/10/24; **Accepted:** 2021/01/29

* Copyright © the authors

** <http://sm.psas.ir/>

بازخوانی انتقادی متون امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی^۱

حمید سجادی^۱

۱. استادیار، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران. H.Sajadi@ihcs.ac.ir

چکیده

هدف پژوهش حاضر تبیین مبانی نظری امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، از طریق بازخوانی انتقادی این متون است. در این راستا، تمرکز بحث بر متون امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی بوده و داده‌ها از طریق مطالعه اسنادی جمع‌آوری شده‌اند. همچنین از تحلیل مضمون برای شناسایی مضامین اصلی بهره گرفته شد. برطبق یافته‌ها، تطبیق ارزش‌های دینی با هویت اجتماعی و غلبه رویکرد ذهنی به عنوان برجسته‌ترین مضامین امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی شناسایی شد. علاوه بر این غلبه رویکرد ایجابی، رویکرد هنجاری، رویکرد فردگرایانه، نص‌محوری، به عنوان مهم‌ترین مولفه‌های خروج از مرزهای مفهومی امنیت اجتماعی معرفی گردیدند. امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی از یک‌سو وجوه عینی امنیت اجتماعی را نادیده گرفته و از سوی دیگر از ارتباط وثیق با دغدغه‌های متحول شونده جامعه بازمانده است. امری که نهایتاً آن را از مرزبندی مفهومی امنیت اجتماعی خارج کرده است.

واژه‌های کلیدی: امنیت اجتماعی، جامعه‌محوری، هویت، امنیت جامعه.

۱. مقدمه

امنیت شرط لازم و ابتدایی حیات سیاسی و اجتماعی و بستر ساز توسعه جوامع انسانی تعریف شده و تامین امنیت از انگیزه‌های اصلی تشکیل حکومت‌ها بوده است (مازلو، ۱۳۶۷). امنیت موضوعی با اهمیت بنیادین می‌باشد که دامنه شمول آن دربرگیرنده ارزش‌های اساسی همچون بقاء، حاکمیت و تمامیت ارضی است. امنیت به‌طور سنتی از یک سو در رابطه با تهدید و آسیب‌پذیری و از سوی دیگر با امکانات مقابله فهم می‌شود. در صورتی که امکانات مقابله بیش از امکانات تهدید باشد، امنیت وجود دارد، اما اگر حجم و خطر تهدید بیش از امکانات مقابله باشد، موجد ناامنی خواهد بود (بوزان، ۱۳۷۸: ص ۱۲). این مفهوم با گستره‌ای از فعالیت‌های فوق‌العاده در چنبره نظام سیاسی اسیر بوده و کم‌تر از هر حوزه‌ای، جامعه در آن مجالی برای ورود و بحث پیدا کرده است. با این حال، به دنبال ناکامی رویکرد سنتی از فهم و توضیح ناامنی و تحولات امنیتی در دنیای امروز، مطالعات نوین در حوزه امنیت، به جای تمرکز صرف بر حاکمیت دولت، دیگر مراجع امنیتی همچون جامعه، گروه‌های اجتماعی و افراد را مورد توجه قرار داده است.

این مفهوم در ابتدای ظهورش بر ناامنی ملی، قومی و مذهبی جوامع تاکید داشت (بوزان و همکاران، ۱۳۸۶: ص ۳۴) و در فرایند تحولات مفهومی خود، متغیرهای بسیاری را وارد تحلیل کرد و درک عمیق‌تری از پدیده‌های امنیتی ارائه داد (بوزان و همکاران، ۱۳۸۶؛ ایوب، ۱۹۹۱؛ ویور، ۱۹۹۳؛ مک سوئینی، ۱۳۹۰). موضوعیت هویت با ماهیت داخلی و فرهنگی تهدیدات (بوزان ۱۳۷۸: ص ۱۴۸-۱۴۷)، در مطالعات امنیت اجتماعی امکان مناسبی برای تحقیقات با دغدغه‌های بومی را فراهم آورد. طرح امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی و انجام تحقیقات در این حوزه در ذیل این امکان، بخشی قابل فهم است. تاکید بر ارزش‌های اسلامی به عنوان تامین‌کننده امنیت اجتماعی از جمله این تلاش‌ها در جامعه ایران می‌باشد. امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی موضوع کتاب‌ها، مقالات و پژوهش‌های بسیاری در جامعه ایران بوده است. با این حال مرزبندی دقیقی برای تمایز مفهومی در این حوزه تبیین نشده است.

تفرق در گستره نظریات و متغیرهایی که هر یک سطح و یا بُعدی از امنیت اجتماعی را برجسته کرده از یک سو و زمینه‌محور بودن موضوع امنیت اجتماعی، تدقیق نظری این مفهوم را بیش از پیش ضروری ساخته است. در اینجا مسئله اصلی این است که چارچوب مفهومی امنیت اجتماعی تا چه حد امکان بسط مفهومی را می‌دهد، آنچنان که تعاریف مذکور ضمن زمینه‌مند کردن این مقوله، کماکان به چارچوب مفهومی آن نیز وفادار بمانند. تا بدین‌سان از برهم ریختگی مرزهای مفهومی این مقوله با سایر مفاهیم

هم‌عرض همچون امنیت ملی، امنیت داخلی، امنیت فردی جلوگیری شود. امری که موجب آشفتگی تحقیقات و پژوهش‌ها در این حوزه شده و پیشرفت انباشتی این مفهوم را با مشکل مواجه ساخته است. با این وصف پژوهش حاضر تدقیق مبانی نظری امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، از طریق بازخوانی انتقادی متون امنیت اجتماعی در این حوزه را هدف اصلی خود قرار داده است. آنچه‌آن که تعاریف مذکور ضمن زمینه‌مند کردن این مقوله، کماکان به چارچوب مفهومی آن نیز وفادار بمانند. تمرکز بحث بر متون امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی بوده و داده‌ها از طریق مطالعه اسنادی جمع‌آوری شد. این پژوهش با رویکردی تطبیقی و روش توصیفی-تحلیلی، داده‌های خود را با روش کتابخانه‌ای و اسنادی جمع‌آوری کرده و مسئله را از طریق شناسایی مولفه‌های اساسی مفهوم امنیت اجتماعی دنبال می‌کند، سپس پژوهش‌ها و تحقیقاتی که با موضوع امنیت اجتماعی در رویکرد اسلامی انجام شده، براساس مضامین اصلی امنیت اجتماعی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۲. مفهوم‌شناسی و ادبیات نظری

در طول چند دهه گذشته، متناسب با پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی و فهم گسترده‌تر از تهدیدات، تعریف امنیت از وجه نظامی فراتر رفته و ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و سیاسی را نیز دربرگرفته است. در این میان امنیت اجتماعی بویژه در چند دهه اخیر با بروز اشکال ناامنی اجتماعی همچون بروز درگیری‌ها و منازعات قومی، ملی و مذهبی، افزایش مهاجرت در داخل و بیرون از مرزها، حساس شدن گروه‌ها نسبت به هویت متمایز خود، ناکارآمدی دولت‌ها و نهایتاً ارتقاء توانمندی جامعه، اهمیتی روزافزون یافته و به طبع مورد توجه نظریه‌پردازان مطالعات حوزه امنیت قرار گرفت. بوزان^۱ امنیت اجتماعی را در ذیل امنیت ملی در کنار چهار بُعد دیگر نظامی، اقتصادی، سیاسی و زیست‌محیطی قرار داده و آن را قابلیت حفظ الگوهای سنتی زمان، فرهنگ، مذهب، هویت، عرف قومی و رسوم به همراه شرایط قابل قبولی از تحول در آنها تعریف می‌کند (بوزان، ۱۳۷۸: ص ۳۴). اول ویور^۲ دیگر نظریه‌پرداز برجسته مکتب کپنهاگ امنیت را شامل دو بُعد دولتی و اجتماعی تعریف می‌نماید، به این صورت که امنیت ملی،

1. Barry Buzan

2. Ole Waever

درگیر تهدیداتی است که متعرض اقتدار حاکمیت می‌باشند، در حالی که امنیت اجتماعی، دغدغه تهدیداتی را دارد که هویت جامعه را مورد تعرض قرار می‌دهد، با این توضیح که اگر جامعه‌ای هویت خود را از دست بدهد، دیگر دوامی ندارد (ویور، ۱۹۹۳م: ص ۲۳). منظور از تهدید هویت جامعه، تهدیدی است که بقای جامعه را دچار مشکل سازد (همان: ص ۲۵).

بنابراین، امنیت اجتماعی ترجمان توانایی جامعه برای حفظ ویژگی‌های اصلی خود در شرایط متغیر و تهدیدات احتمالی یا واقعی تعریف می‌شود (بوزان و همکاران، ۱۳۸۶: ص ۸). در فرایند گسترش این مفهوم، بسیاری از نظریه‌های امنیت اجتماعی دغدغه خود را فراتر از مباحث هویتی برده و متغیرهای بسیاری را مورد توجه قرار دادند. با این وجود مرزبندی دقیقی برای تمایز مفهومی در این حوزه تبیین نشد، این پویایی و البته سیال بودن هم فرصت و امکان بسط مفهومی است، هم دال بر آشفتگی معنایی. آنچه بیش از هر چیز اهمیت دارد، شناسایی مضامین اصلی این مفهوم در خیل گسترده تعاریف است.

۱-۲. مضامین اساسی در نظریه‌های امنیت اجتماعی

مفهوم امنیت اجتماعی در قالب طیف گسترده‌ای از واژگان معادل‌سازی و تعریف شده است. مجموعه‌ای از تعاریف امنیت اجتماعی از نگاه صاحب‌نظران این حوزه احصاء و برای مفهوم‌سازی آن، موضوع اصلی و مسئله هر یک از این تعاریف در جدول شماره (۱)، کدگذاری و ارائه شده است.

جدول ۱- مولفه‌های اساسی امنیت اجتماعی

نظریه‌پرداز	تعریف	موضوع	مسئله
بوزان، ۱۳۷۸	قابلیت حفظ الگوهای سنتی زمان، فرهنگ، مذهب، هویت، عرف قومی و رسوم به همراه شرایط قابل قبولی از تحول در آنها.	هویت گروه	قابلیت حفظ هویت
	هر عامل و پدیده‌ای که باعث ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای یک گروه گردد، در واقع هویت آن گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌گردد.	هویت گروه	اختلال در هویت
بوزان، ویور و دوویل، ۱۳۸۶	امنیت اجتماعی ناظر بر تهدید هویتی جوامع در دولت‌های ملی است که عمدتاً «سبک زندگی» جوامع و گروه‌های اجتماعی را در معرض خطر و تهدید قرار می‌دهد	سبک زندگی جامعه و گروه‌های اجتماعی	تهدید هویت جامعه و گروه‌های اجتماعی

نظریه پرداز	تعریف	موضوع	مسئله
ماندل، ۱۳۷۹	امنیت، توانایی جامعه برای تداوم بخشیدن به ویژگی (سیاسی) فرهنگی) بنیادین خود است. امنیت اجتماعی به کارگیری مکانیزم‌های سازگاری به منظور جلوگیری از ایجاد اختلاف میان گروه‌ها و تضمین شرایط امن برای در کنار یکدیگر بودن آنان در جامعه است.	حفظ بنیان هویت سیاسی فرهنگی جامعه	توانایی جامعه برای تداوم خود، هویت فرهنگی
ویور، ۱۹۹۳	امنیت اجتماعی به تهدیداتی می‌پردازد که هویت جامعه را مورد تعرض قرار می‌دهند	مؤلفه‌های هویتی	هویت جامعه
کیویستو ^۱ ، ۱۳۷۸	امنیت اجتماعی درصدی تامین امنیت برای گروه‌های هویتی گوناگون است.	هویت اجتماعی	تامین امنیت هویت گروه‌های مختلف
نیکلاس ^۲ ، ۲۰۰۶	ناامنی اجتماعی عبارت است از احساس گروه مبنی بر انکار، مهار و دستکاری باور و رویه‌های فرهنگی اجتماعی آن	هویت و ارزش‌های گروه	حفظ باور و رویه‌های فرهنگی اجتماعی
روی ^۳ ، ۱۳۸۲	امنیت اجتماعی نگرانی تهدیداتی است که هویت جامعه را مورد تعرض قرار می‌دهند.	هویت گروه و جامعه	بقای هویت یک گروه
گیدنز، ۱۳۷۸	امنیت اجتماعی به معنای اطمینان خاطر و معطوف به حفظ روش و نوع زندگی است.	روش و نوع زندگی	حفظ روش زندگی اعضای یک جامعه
ایوب، ۱۹۹۱	امنیت اجتماعی بر تهدیدات علیه هویت فرهنگی بیش از حق حاکمیت دولت متمرکز است	هویت فرهنگی	رفع تهدیدات
آزر و این ^۴ مون، ۱۳۷۹	امنیت اجتماعی با ایجاد حریم برای جامعه از هویت آن دفاع می‌نماید.	هویت جامعه	دفاع از هویت جامعه
کاستلز ^۴ ، ۱۳۸۰	امنیت اجتماعی به الگوهای سنتی، زبان، فرهنگ، هویت مذهبی و قومی مربوط می‌شود، این ارزش‌ها اغلب در داخل کشورها مورد تهدید قرار می‌گیرد.	هویت مذهبی و قومی	تهدید سنت و هویت گروه‌های اجتماعی

1. Kivisto
2. Neocleous
3. Paul Roe
4. Manuel Castells

بر مبنای تعاریف امنیت اجتماعی در نظر هر یک از صاحب نظران این حوزه و تعیین موضوع اصلی و تهدید تعریف شده و تجزیه این تعاریف، مفاهیم و گزاره‌ها زیر به عنوان مضامین اصلی مفهوم امنیت اجتماعی قابل استنتاج است:

(۱) **مرجع امنیت:** نظریه پردازان امنیت اجتماعی با نقد مرجعیت دولت، بر ضرورت تحول مرجعیت امنیت تأکید دارند.

(۲) **سوژگی جامعه:** جامعه محور شدن امنیت و امکان جامعه برای تعریف و تبیین امنیت.

(۳) **مبنای جامعه‌بودگی:** دغدغه اصلی تعاریف بر هویت و ارزش‌ها و باورهای جامعه بنا شده است. با این وجود، در ذیل این موضوعات مسئله اصلی آن چیزی است که براساس آن جامعه محقق می‌شود و در ضعف و نقصان آن، جامعه در معرض فروپاشی قرار می‌گیرد.

(۴) **دامنه سلبی و ایجابی بودن:** «فقدان تهدید و رفع آن» در قالب وجه سلبی امنیت اجتماعی مفهوم‌سازی شده و توانایی برای دفع تهدید در قالب وجه ایجابی امنیت طرح و تبیین شده است. نکته مهم اینکه در دو وجه سلبی و ایجابی، امنیت اجتماعی مفهومی معطوف به خود است و نه دیگری. به عبارت دیگر، تحقق وضعیتی امن در حوزه امنیت اجتماعی، برخلاف رویکرد رئالیستی که توجیه‌گر اقدام پیش‌دستانه برای تأمین امنیت است، با رویکرد مداخله‌گرایانه همراه نمی‌شود، بویژه اینکه پیامد آن بروز معمای امنیت و ایجاد چرخه معیوب امنیت و ناامنی برای دیگر گروه‌های اجتماعی است.

(۵) **همنشینی وجوه ذهنی و عینی:** امنیت اجتماعی در وجوه عینی (مبتنی بر آمار و داده‌های عینی) و ذهنی (به شکل احساس امنیت اجتماعی و برداشت و درک مرجع امنیت) پیگیری و تبیین می‌شود. امنیت اجتماعی تهدیدات معطوف به ارزش‌های اساسی جامعه را مورد نظر دارد. با این وصف وجه امنیتی آن اشاره به رسیدن تهدید به مرزهای وجودی اجتماع است. همچنین وصف اجتماعی امنیت همراه با همسان‌سازی احساس امنیت با امنیت (ذهنی - عینی)، سوژه‌گی جامعه در تعریف و تبیین ارزیابی امنیت را به نمایش می‌گذارد.

۳. روش‌شناسی تحقیق

امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی و تأکید بر ارزش‌های اسلامی به عنوان تأمین‌کننده امنیت اجتماعی، موضوع پژوهش‌های بسیاری در جامعه ایران بوده است. اما عدم ابتدای آگاهانه این تحقیقات بر

مفهوم امنیت اجتماعی، بر ضرورت بازخوانی انتقادی متون این حوزه به منظور تدقیق مبانی نظری دلالت دارد. در این راستا، پژوهش حاضر از روش تحلیل مضمون برای تحلیل و تفسیر داده‌ها و متون بهره گرفته است. تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. مضمون یا تم، مبین اطلاعات مهمی در داده‌ها و تا حدی مبین الگویی در مجموعه‌ای از داده‌ها است (بروان و کلرک، ۲۰۰۶: ص ۷۷). در این تحلیل محقق از طریق طبقه‌بندی داده‌ها و الگویابی درون داده‌ای و برون داده‌ای به یک سنخ‌شناسی و درک تحلیلی دست می‌یابد (گابریوم، ۱۹۹۸؛ فیلدینگ، ۱۹۸۶). بنابراین، پژوهش پیش‌رو پس از شناسایی مضامین اصلی امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، مرزهای نظری این مفهوم را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد.

۴. یافته‌ها

۴-۱. تحقیقات امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی

با وصف اینکه تمرکز بحث بر متون امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی است، داده‌ها از طریق مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شد. در این راستا، متونی برای بازخوانی و تحلیل انتخاب شدند که توأمان دو مفهوم امنیت اجتماعی و رویکرد اسلامی یا ارزشی را موضوع تحلیل خود قرار دادند. متون برگزیده برحسب ماهیت و عنوان اثر به شرح جدول شماره (۲) می‌باشد.

جدول ۲- متون امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی

نویسنده / سال	موضوع
آگاه (۱۳۸۷)	امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر در آن در قرآن و حدیث
مختاری و همکاران (۱۳۹۳)	آثار فردی و اجتماعی حجاب و نقش آن در امنیت اجتماعی زنان
مرادی (۱۳۹۵)	تاریخ امنیت اجتماعی و وحدت اسلامی، مطالعات تاریخ و تمدن ایران و اسلام
مرادی پردنجانی و صادقی ده چشمه‌ای (۱۳۹۵)	تبیین رابطه دیدگاه ارزشی با احساس امنیت اجتماعی
لک‌زایی (۱۳۹۳)	امنیت متعالیه
ترابی و گودرزی (۱۳۸۳)	ارزش‌ها و امنیت اجتماعی
افتخاری (۱۳۹۱)	اصول امنیت اجتماعی شده در اسلام

نویسنده / سال	موضوع
تسخیری (۱۳۸۷)	گام‌های مطلوب برای تحقق امنیت اجتماعی در جهان اسلام
کاظمی سهلوانی (۱۳۹۲)	حجاب و عفاف و نقش آنها در امنیت اجتماعی و خانوادگی از منظر قرآن
مصباح (۱۳۹۱)	نقش اسلام در زایش و رویش امنیت اجتماعی
رئسی وانانی و بهروزی لک (۱۳۹۶)	شاخص‌های امنیت اجتماعی در جامعه نیایی عصر غیبت براساس الگوی جامعه مهدوی
آغاسی و همکاران (۱۳۸۷)	خانواده، مدرسه، الگوهای تربیتی و امنیت اجتماعی
تجری و انصاری (۱۳۹۳)	منشاء امنیت اجتماعی از منظر قرآن کریم
سلطانی رنانی (۱۳۹۳)	حجاب و امنیت اجتماعی
واثقی (۱۳۸۰)	تدابیر و سیره عملی علی(ع) در تأمین امنیت اجتماعی
افتخاری (۱۳۹۲)	امنیت اجتماعی شده رویکرد اسلامی
عصاریان‌نژاد (۱۳۸۷)	جستجویی در قرآن کریم پیرامون امنیت اجتماعی
منصورنژاد (۱۳۸۲)	امنیت اجتماعی از دیدگاه اسلام
کاظمی (۱۳۸۶)	امنیت در نظام سیاسی اسلام
نصیری و لکزایی (۱۳۹۷)	مناسبات امنیت فرهنگی متعالی و آزادی فرهنگی متعالی

محققان این حوزه تلاش کرده‌اند تا با استخراج آموزه‌های قرآنی و مقایسه با سایر نظریه‌های موجود، ارکان نظریه‌ای برآمده از گفتمان سیاسی - اجتماعی اسلام در باب امنیت اجتماعی را تدوین کنند. به عنوان نمونه برخی مفهوم امنیت را با بقای ابدی پیوند زده و مرجع امنیت را اسلام معرفی کرده و بر تقدم ارزش‌های الهی بر ارزش‌های مادی تاکید دارند (لکزایی، ۱۳۹۳: ص ۱۴-۱۳). با این وصف، مهم‌ترین روش و ابزار تولید و حفاظت از امنیت، «ایمان» و پرهیز از ظلم و نیز دعوت دیگران به این امر تعریف شده است (لکزایی، ۱۳۹۳: ص ۱۸). برخی نیز با وام‌گیری از مفهوم مرکزی هویت در مباحث امنیت اجتماعی و تعریفی تحدید شده از هویت که در پیوند با دین و ارزش‌های دینی قرار گرفته، مبانی اندیشگی امنیت اجتماعی از رویکرد دینی را تعریف کرده‌اند (افتخاری، ۱۳۹۱). از دیگر تعاریف می‌توان به امنیت اجتماعی به مثابه حفظ ارزش‌های اجتماعی (مرادی پردنجانی و صادقی ده چشمه‌ای، ۱۳۹۵: ص ۸۱)، حراست از ارزش‌های جمعی انسان در زندگی اجتماعی (قربان‌زاده سوار و همکاران، ۱۳۹۱: ص ۲)، توانایی جامعه برای حفظ ویژگی‌های اساسی خود در شرایط تهدیدات و تغییرات واقعی و احتمالی و امنیت هویت (رئسی وانانی و بهروزی لک، ۱۳۹۶: ص ۶۳) اشاره کرد.

۴-۲. مولفه‌های اساسی امنیت اجتماعی

محققان این حوزه مطالعاتی با ارجاع به این گزاره که مفهوم امنیت در هر جامعه و فرهنگی با توجه به هنجارها و ارزش‌های آن جامعه متفاوت است. تلاش کرده‌اند تا امنیت را در ذیل مفهوم فرهنگ قرار داده و مفهوم امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی را صورت‌بندی نمایند. با این توضیح، در ادامه مولفه‌های اساسی امنیت اجتماعی استخراج و مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۴-۲-۱. جانشینی ارزش‌های دینی با هویت اجتماعی

پژوهش‌ها و تحقیقات این حوزه با استخراج ارزش‌ها از متون و احکام دینی و تعریف ارزش‌ها به عنوان سلول‌های حیاتی تشکیل‌دهنده منظومه هویتی فرد و اجتماع، ارزش‌ها و باورهای مستخرج از متون دینی را با مقوله امنیت اجتماعی پیوند زده و آن را در ابعاد گوناگون از جمله رابطه ارزش‌ها با احساس امنیت اجتماعی افراد یا تغییر ارزش‌ها بر احساس امنیت اجتماعی، مورد بحث و بررسی قرار می‌دهند.

در نگاه محققان این حوزه امنیت دارای دو جنبه ایجابی و سلبی است. در جنبه ایجابی، با انجام برخی فعالیت‌ها یا با آراسته شدن به برخی ویژگی‌ها یا با اعتقاد و باور به برخی از ارزش‌ها، و در جنبه سلبی، با ترك برخی کارها، با پرهیز از برخی از رذائل و طرد برخی از اعتقادات امنیت حاصل می‌شود (لک‌زایی، ۱۳۹۳: ص ۱۳).

در نمونه‌ای دیگر تخریب مبانی اخلاقی و اجتماعی، متغیر اصلی ناامنی تعریف شده است (حیاتی و محصل، ۱۳۹۲). همچنین با استناد به کرامت انسان و عزت نفس و شخصیت افراد به عنوان مبنای امنیت اجتماعی، هرگونه خدشه و مورد لطمه قرار گرفتن آن را موجب تزلزل پایه‌های امنیت اجتماعی تعبیر می‌کنند (هزارجریبی و همکاران، ۱۳۹۳). با این توضیح در جدول شماره (۳)، متغیرهای امنیت‌بخش و ناامن‌کننده در این تحقیقات به تفکیک ارائه شده است.

جدول شماره ۳- متغیرهای سلبی و ایجابی امنیت اجتماعی رویکرد اسلامی

متغیرهای ناامن‌کننده/ سلبی	متغیرهای امنیت‌بخش/ ایجابی
- تعرض به حیثیت و آبروی مردم	- ایمان به خدا
- تعرض به مرزهای عقیدتی و ایمانی	- پایبندی مذهبی
- بی‌حجابی	- اصل برائت و خوب بودن انسان‌ها
- تهاجم فرهنگی غرب	- صلح و همزیستی

متغیرهای نامن کننده/ سلبی	متغیرهای امنیت بخش/ ایجابی
- جنگ نرم	- بصیرت فردی و اجتماعی
- مفسد اخلاقی	- ترک هرکاری که خشم خدا در آن است
- بی‌ایمانی و الحاد	- انجام اقداماتی که بقای ابدی و لقاء و رضای الهی در آن است
- شرک	- حجاب اسلامی
- رهبانیت	- وحدت اسلامی
- جنگ روانی بر علیه متدین و زنان عقیف	- ارزش‌های معنوی، مذهبی، اجتماعی، جامعه، خانوادگی
- وادادگی و عدم پابندی به حدود شرعی	- پابندی به اصل شورا، ولایت و تعمیم مسئولیت
- افراط و تفریط در حدود شرعی	- دینداری در ابعاد اعتقادی، رفتاری، شناختی:
- حکومت‌های لائیک و ضد دین	- بُعد رفتاری، از قبیل نماز، روزه، دعا، شرکت در اعیاد و عزاداری‌های مذهبی،
- تزلزل در ارزش‌ها و هنجارها	- بُعد اعتقادی مانند زندگی پس از مرگ و رسیدگی به اعمال انسان‌ها در آن،
- اسراف و تبذیر	- بعد احساسی مانند احساس ندامت پس از مرتکب شدن گناه
- تهدیدهای مربوط به حوزه باورها	- التزام عملی و ذهنی به باورهای دینی
- تهدیدهای مربوط به حوزه گرایش‌ها	- قاعده «لاضرر و لااضرار فی اسلام» (در اسلام زیان دیدن و زیان رساندن روا نیست)
- تهدیدهای مربوط به حوزه رفتارها	- بالابردن سطح آگاهی توده‌ها از اسلام در جوامع اسلامی در عرصه‌های گوناگون
- اسراف و تبذیر	- هویت‌های دینی و مذهبی
- نفاق	- امانت‌داری، راستی، اعتماد و همکاری
- رواج مُدْها و الگوی فرهنگ غربی	- امر به معروف و نهی از منکر (سیستم نظارت عمومی و اجتماعی‌سازی هنجارها)
- ظلم	- تکالیف و فرایض اجتماعی، انسانی و دینی

۲-۲-۲. امنیت اجتماعی به مثابه مولفه‌ای آرامش بخش

در تحقیقات این حوزه با غلبه تمام‌عیار رویکرد ذهنی بر امنیت اجتماعی، آرامش ذهنی و درونی افراد، مترادف امنیت اجتماعی قرار گرفته است. از جمله نمونه تعاریف پر تکرار در این حوزه عبارتند از: احساس آرامش، سکون قلبی و فراغت از ترس و اضطراب (وائقی، ۱۳۸۰: ص ۱۲)، عدم اضطراب و تشویش از خطر (نصیری، ۱۳۸۱: ص ۱۲۷)، برقراری امنیت و آرامش درونی خود و اجتماع (سلطانی رنانی، ۱۳۹۳: ص ۸۹) و رهایی از اضطراب و تعقیب ایمنی (خلیلی، ۱۳۸۱) که وجه بارز تعاریف مذکور همگی بر وجه ذهنی و فردی دلالت دارد.

۲-۲-۳. مولفه‌های ایجابی معطوف به دیگری

متغیرهای تبیین کننده امنیت اجتماعی در این تحقیقات با ارجاع به احکام دینی و اجرای آن در جامعه

که امری فراتر از حوزه فردی را شامل می‌شود، معنا شده است. حرکت بیدارسازی مردم، مبارزه با موانع کمال در حوزه گرایش‌ها، بیداری مردم جهان، دعوت به جهاد اکبر، کبیر، افضل و اصغر از جمله راه‌های تولید امنیت تعریف می‌شود (لک‌زایی، ۱۳۹۳: ص ۲۶-۲۱). طاغوت‌ها و فاسقان عامل تهدید امنیت بشر، بی‌ایمانی و الحاد به عنوان علل اصلی طغیان، تعریف امنیت اجتماعی در ارتباط وثیق با حجاب و حفظ کرامت و عفت و عصمت، حفظ امنیت اجتماعی و آرامش روانی و ام‌دار حجاب (تجری و انصاری، ۱۳۹۳: ص ۱۴۱)، تحقق امنیت اجتماعی در پرتو حجاب بانوان (کاظمی سهلوانی، ۱۳۹۲: ص ۱۴۹)، از دیگر نمونه‌های تاییدکننده این رویکرد است.

۴-۲-۴. رویکرد متن‌محور

مطالعات امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، دغدغه‌های امنیت اجتماعی را با ارجاع نص و متون دینی فهم کرده است. دال محوری از میان متعلقات امنیت، رعایت شریعت اسلامی است. به عبارت دیگر، امنیت در چارچوب در نظر گرفتن حقوق الهی فهم می‌شود (نصیری و لک‌زایی، ۱۳۹۷: ص ۶۴). تحقیقات این حوزه با استخراج ارزش‌ها از متون و نصوص دینی، آنها را در ابعاد گوناگون از جمله رابطه ارزش‌ها با احساس امنیت اجتماعی مورد بررسی قرار داده‌اند.

۵. بحث

در این بخش در پرتو شناسایی مضامین اصلی امنیت اجتماعی و با رویکردی تطبیقی، مرزهای مفهومی امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۵-۱. تقلیل مفهومی

تعریف امنیت اجتماعی در تحقیقات این حوزه از تدقیق معنایی برخوردار نیست، آنچنان که عدم تدقیق رویکرد نظری موجب شده تا بسیاری از پژوهش‌ها گاه مفهوم امنیت اجتماعی را به امنیت فردی تقلیل دهند. حتی سطوح سه‌گانه امنیت (فکری، قلبی و ظاهری) نیز بر رویکرد فردی دلالت دارد، و اساساً در اسلام، سطح خرد امنیت، یعنی انسان، از اهمیت بسیاری برخوردار است (لک‌زایی، ۱۳۹۳: ص ۱۶). در واقع ارزش‌های برجسته شده، بویژه در تحقیقات امنیت اجتماعی با رویکرد دینی و اسلامی، بیش از وجه اجتماعی امنیت، بر نوعی امنیت فردی دلالت داشته و در تمرکز بر گروه‌های اجتماعی که مرجع

امنیت اجتماعی هستند، ناکام مانده است. این مهم در موارد متعددی همچون تلاش برای تحصیل رضایت و یقینی که به فرد (افراد) دارنده‌اش آرامش می‌دهد، مشاهده می‌شود. متغیرهای امنیتی برشمرده شده، بیش از آنکه وجهی اجتماعی داشته باشد، نمایانگر امنیت و اطمینان خاطر افراد است.

۲-۵. غلبه رویکرد ایجابی و تدوین نظریه هنجاری

متغیرهای اسلامی در مطالعات امنیت اجتماعی، با مفهوم ارزش‌ها و باورهای دینی پیوند یافته و با رویکردی هنجاری بیش از هر چیز از بایدها و نبایدها سخن می‌گوید و بنابر وجه هنجاریشان کم‌تر قدرت تبیین‌کنندگی دارد. متغیرهای دینی و اسلامی در مطالعات امنیت اجتماعی کم‌تر دغدغه ارتباط با اجتماع واقعی را در بدو امر در خود احساس می‌کند و بیش از هر چیز با تکیه بر متون اسلامی و مفروضات، تحقیق خود را به پیش می‌برد. این رویکرد با گزاره‌هایی همچون توحید مایه انسجام و استحکام جامعه اسلامی است و توحید مبنای حقیقت باوری را نزد بازیگران استوار کرده، مستدل می‌شود. برجسته‌سازی رویکرد ایجابی به امنیت و به حاشیه راندن وجه سلبی و طرح ملاحظات ارزشی به عنوان عاملی مستقل و مؤثر در شکل‌گیری مفهوم امنیت اجتماعی (افتخاری، ۱۳۹۲: ص ۹۸-۸۵)، موجب شده تا مفهوم مورد بحث، وجهی هنجاری یافته و کم‌تر دغدغه تبیین داشته باشد. به عبارت دیگر، محقق، بیشتر از آنچه باید باشد سخن رانده، تا تبیین آنچه هست.

۳-۵. ساده‌سازی هویت در جامعه ایران

تحقیقات این حوزه با تقلیل مفهوم مرکزی هویت در مباحث امنیت اجتماعی به دین و ارزش‌های دینی، تلاش داشته تا امنیت اجتماعی را با رویکرد دینی و ارزش‌های اسلامی ترسیم و تدوین نماید. مفهوم امنیت اجتماعی معطوف به تهدید وجودی مرجعیت امنیت اجتماعی، یعنی جامعه است. هویت در این معنا امکان بقاء و بایسته موجودیت اجتماع و جامعه بودگی می‌باشد. حال آنکه تحقیقات این حوزه، تنها بخشی از این مفهوم را پوشش داده و مفهوم امنیت اجتماعی بر مبنای دغدغه‌های هویتی صورت‌بندی شده و تعریف بسیط هویت در جامعه ایرانی دربرگیرنده وجوه ایرانی، اسلامی و مدرن است. هر یک از این ابعاد با شاخص‌ها و مولفه‌هایی در ارتباط با یکدیگر قرار گرفته و بر یکدیگر تاثیر گذارده و تاثیر می‌پذیرند. به عبارتی نمی‌توان با تکیه بر آن تصویری دقیق از وضعیت امنیت اجتماعی ایران را انتظار داشت.

۴-۵. نص محوری به جای جامعه محوری

زمینه‌مند ساختن نظریه مستلزم بنا شدن نظریه بر بن‌مایه‌های ناامنی و مولفه‌های امنیت‌زای اجتماعی و داده‌های عینی و ذهنی اجتماعی است، حال آنکه امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، با تکیه بر مفاهیم و ارزش‌های اسلامی منفک از وجوه اجتماعی امنیت، به تدوین نظریه تنها بر پایه متن، مبادرت نموده است. با این وصف امنیت و ناامنی هر دو با ابتدای بر نص توضیح داده می‌شود. از یک‌سو با قرار دادن اسلام به عنوان مرجع امنیت (لک‌زایی، ۱۳۹۳: ص ۱۴) و از سوی دیگر با تعریف ناامنی با ابتناء بر برداشت غلط از مفاهیم مذهبی (علیپور گرجی و شعبانی‌کیا، ۱۳۹۸: ص ۳۰۴)، این رویکرد نص محوری را به نمایش می‌گذارد. با این وجود، مبحث امنیت اجتماعی، فارغ از محور اصلی آن یعنی سوژگی اجتماعی دنبال شده است.

۵-۵. طرح مسئله و خروج از مرزهای مفهومی

طرح مسئله امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی به گونه‌ای صورت‌بندی شده که اساساً تأمین و به عبارتی تولید امنیت اجتماعی از حوزه مسئله‌ای معطوف به خود (اعم از فرد یا گروه و جامعه) به مسئله‌ای معطوف به دیگری تحول می‌یابد. در این وضعیت مبنای امنیت اجتماعی نه «طرح جامعه»، بلکه «طرحی برای جامعه» است. در اینجا چرخشی اساسی از مولفه‌های نظری امنیت اجتماعی را شاهد هستیم. اینکه تأمین امنیت، در تمامی سطوح ملی، جهان اسلام و نظام بین‌الملل از مسیر تربیت انسان می‌گذرد و یا تغییر وضع موجود با تحقق حکومت جهانی اسلامی (لک‌زایی، ۱۳۹۳: ص ۱۶) محقق می‌شود، همگی بر این رویکرد دلالت دارند. مولفه‌هایی که بر وجود تهدید امنیت اجتماعی دلالت می‌کنند و حوزه اقدام برای رهایی از این تهدیدات در جداول شماره (۴ و ۵)، دال بر خروج از مرزهای مفهومی این حوزه است.

جدول ۴- طرح مسائل تولید ناامنی

مسئله	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش ناهنجاری‌ها - زیر سوال رفتن ارزش‌ها - عدم رعایت آداب و رسوم - انحرافات سلب‌کننده امنیت اخلاقی و اجتماعی و کاهش‌دهنده اقتدار معنوی جامعه - تضعیف نمادهای مذهبی - سست شدن عقاید و اعتقادات افراد - نگاه‌های زهرآلود، سخنان آزاردهنده و برخوردهای اراذل جامعه به‌مثابه ناامنی اجتماعی، مؤلفه‌های هنجاری و ارزشی هویت‌ساز
-------	---

جدول ۵- مولفه‌های تأمین امنیت معطوف به دیگری و تغییر محیط

<p>بالا بردن سطح آگاهی توده‌ها در جوامع اسلامی در عرصه‌های گوناگون از راه درک اسلام امر به معروف و نهی از منکر (سیستم نظارت عمومی و اجتماعی‌سازی هنجارها) گرایش جوانان به ارزش‌های اصیل دینی احکام الهی، جهت تضمین سعادت فردی و اجتماعی بشریت دینداری در بُعد رفتاری: اعمال دینی از قبیل نماز، روزه، دعا، قرآن خواندن و شرکت در اعیاد و عزاداری‌های مذهبی دینداری در بُعد اعتقادی: اعتقاداتی مانند زندگی پس از مرگ و رسیدگی به اعمال انسان‌ها در آن، اعتقاد به وجود خدا دینداری در بُعد احساسی: احساساتی مانند احساس ندامت پس از ارتکاب گناه پایبندی به اصل شورا، ولایت و تعمیم مسئولیت بازدارنده‌های معنوی، وابستگی به یک مبدأ</p>	<p>تعهد مذهبی پایبندی مذهبی جهت‌گیری مذهبی بصیرت فردی و اجتماعی حجاب اسلامی پوشش دینی اعتقادات دینی وحدت اسلامی هویت‌های دینی و مذهبی امانت‌داری، راستی، اعتماد و همکاری تکالیف و فرائض اجتماعی، انسانی و دینی نهادینگی هویت مذهبی و اجتماعی التزام عملی و ذهنی به باورهای دینی</p>	<p>حوزه معطوف به دیگری</p>
--	---	----------------------------

مولفه‌های تأمین امنیت معطوف به دیگری، امنیت را مفهومی سلبی برای فرد، گروه و یا دولت، تلقی نکرده تا فقدان تهدید و یا امکانات مقابله با تهدید را به مثابه امنیت تعریف کنند، بلکه رویکرد ایجابی آنها موجب شده تا امنیت را در گرو تغییر در محیط و تغییر رفتار محیط بدانند.

محققان این حوزه در جستجوی متغیرهای اصلی امنیت و ناامنی اجتماعی، کم‌تر بحث و نگاهی به جامعه داشته‌اند. آنچنان که امنیت اجتماعی شده با رویکرد اسلامی، مستقل از جامعه (به عنوان سوژه فعال و ایژه شناخت)، طراحی و تدوین شده است. توجیه احتمالی محقق در خصوص اینکه ارزش‌ها و اصول اسلام منطبق با جامعه بشری است نیز نمی‌تواند پُرکننده این خلاء و پارادوکس بوجود آمده باشد، چراکه در هر صورت امنیت اجتماعی طرح شده، نه مفهومی زمینه‌مند و تولید جامعه، بلکه مفهومی هنجاری است که توسط محقق، صورت‌بندی شده است، لاجرم این جامعه می‌باشد که می‌بایست با نظریه اجتماعی شده اسلامی محقق ساخت، خود را وفق دهند.

۶. نتیجه‌گیری

در متون امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، این مفهوم را بر شالوده ارزش‌ها و منظومه ارزشی تعریف

کرده و لاجرم بحران و اختلال در هویت مبتنی بر ارزش‌های اسلامی را، زمینه‌ساز بحران در امنیت اجتماعی و به مخاطره افتادن آن می‌دانند. در اینجا مسئله اصلی این است که امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، بیشتر از اینکه معطوف به اجتماع و هویت اجتماعی باشد، معطوف به باورهای اسلامی است. با این توضیح که مطالعات امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، کم‌تر معیاری را از جامعه وام گرفته است. همچنین زمانی که بنیادهای معرفتی اسلام، منبع تمام‌عیار مفهوم امنیت اجتماعی معرفی می‌شود، عنوان زمینه‌مندی مفهوم امنیت اجتماعی نیز عنوانی صحیح نمی‌باشد، چراکه زمینه‌مندی در نظریه‌پردازی در جامعه ایران، دال بر توجه به جامعه است که ارزش‌ها و باورهای اسلامی نیز بخشی از این مهم را تشکیل می‌دهد. لذا، قرار دادن تمام متغیرهای امنیت اجتماعی در ذیل دین، که تنها بخشی - هر چند مهم - از وجه امنیت اجتماعی را نمایندگی می‌کند، اقدامی نادرست است. متون این حوزه بیش از آنکه وجه انضمامی داشته باشند، وجه انتزاعی داشته و حداقل ارتباط را با واقعیت اجتماعی دارند. علاوه بر این که مطالعات امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی در شناسایی متغیرهای امنیتی برشمرده شده بیش از آنکه وجهی اجتماعی داشته باشد، نمایانگر امنیت فردی است. تعریف امنیت اجتماعی در غالب تحقیقات این حوزه از تدقیق معنایی برخوردار نیست و اساساً مرز مفهومی تهدید امنیت با وصف اجتماعی رعایت نشده است. با این وصف اگر موضوع امنیت اجتماعی را از عنوان بسیاری از مباحث برداریم و ویژگی‌های نظام سیاسی و اجتماعی در اسلام را به جای آن قرار دهیم، اتفاق چندانی رخ نخواهد داد. این امر بیش از هر چیز به علت عدم تدقیق مفاهیم و ضعف در تقید به چارچوب معنایی امنیت اجتماعی است.

منابع

۱. آزر، ادوارد؛ این مون، چونگ (۱۳۷۹). *امنیت ملی در جهان سوم*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۲. آغاسی، وحید؛ آغاسی، سرور؛ آغاسی، فهیمه (۱۳۸۷). خانواده، مدرسه، الگوهای تربیتی و امنیت اجتماعی. *مطالعات امنیت اجتماعی*، ۱۶: ص ۱۶۹-۱۸۹.
۳. افتخاری، اصغر (۱۳۹۱). اصول امنیت اجتماعی شده در اسلام؛ مطالعه موردی: سوره‌های مبارکه اعراف، یونس و صافات. *دانش سیاسی*، ۱۵: ص ۵-۳۶.
۴. افتخاری، اصغر (۱۳۹۲). *امنیت اجتماعی از رویکرد اسلام*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۵. آگاه، یسرا (۱۳۸۷). امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر در آن در قرآن و حدیث. *الهیات و حقوق*، ۳۰: ص ۱۴۵-۱۶۸.
۶. بهروزی‌لک، غلامرضا؛ رئیسی وانانی، رضا (۱۳۹۶). شاخص‌های امنیت اجتماعی در جامعه نیایی عصر غیبت براساس الگوی جامعه مهدوی با استفاده از روش پس‌نگری. *مشرق موعود*، ۴۳: ص ۶۳-۸۶.
۷. بوزان، باری (۱۳۷۸). *مردم، دولت‌ها و هراس*. ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: انتشارات مطالعات راهبردی.
۸. بوزان، باری؛ ویور، اول؛ وایلد، جپ (۱۳۸۶). *چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت*. علیرضا طیب. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۹. تجری، علی اصغر؛ انصاری، معصومه (۱۳۹۳). منشاء امنیت اجتماعی از منظر قرآن کریم. *مطالعات تفسیری*. ۱۹: ص ۱۴۱-۱۵۴.
۱۰. ترابی، یوسف؛ گودرزی، آیت (۱۳۸۳). ارزش‌ها و امنیت اجتماعی. *دانش انتظامی*، ۲۱: ص ۳۱-۴۶.
۱۱. تسخیری، محمدعلی (۱۳۸۷). گام‌های مطلوب برای تحقق امنیت اجتماعی در جهان اسلام. *اندیشه تقریب*، ۱۶: ص ۹-۲۰.
۱۲. حیاتی، صفر؛ محصل، رضا (۱۳۹۲). مطالعه و شناخت عوامل مرتبط با میزان احساس امنیت اجتماعی کاربران در شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز). *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۲۱: ص ۲۱-۳۹.
۱۳. خلیلی، رضا (۱۳۸۱). مهاجرت نخبگان: پدیده‌ای اجتماعی یا موضوع امنیت ملی. *مطالعات راهبردی*، ۱۶(۲۰): ص ۴۲۳-۴۴۲.
۱۴. روی، پل (۱۳۸۲). *معمای امنیت اجتماعی*. ترجمه منیژه نویدنیا. *مطالعات راهبردی*، ۶(۳).
۱۵. سلطانی رنانی، مهدی (۱۳۹۳). حجاب و امنیت اجتماعی. *مکاتبه و اندیشه*، ۴۸: ص ۸۹-۱۰۰.
۱۶. عصاریان‌نژاد، حسین (۱۳۸۷). جست‌وجویی در قرآن کریم پیرامون امنیت اجتماعی. تهران: دعا.
۱۷. علیپور گرجی، محمود؛ شعبانی‌کیا، شادی (۱۳۹۸). داعش: خشونت هویتی و کشتار غیرنظامیان در کنش سلفی. *سیاست متعالیه*، ۷(۲۴): ص ۳۰۴-۳۲۲.

۱۸. قربانزاده سوار، قربان‌علی؛ رحمتی، مهدی؛ قلخان‌باز، خلیل (۱۳۹۱). جنگ نرم و امنیت اجتماعی. *پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی*، ۶: ص ۱-۲۲.
۱۹. کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه، فرهنگ*. ترجمه احمد عقیلیان و افشین خاکباز. تهران: طرح نو، ج ۳.
۲۰. کاظمی سهلوانی، حسن (۱۳۹۲). حجاب و عفاف و نقش آنها در امنیت اجتماعی و خانوادگی از منظر قرآن. *کوثر*، ۱۳(۴۶): ص ۱۴۹-۱۵۹.
۲۱. کاظمی، اخوان (۱۳۸۶). *امنیت در نظام سیاسی اسلام*. تهران: انتشارات کانون اندیشه جوان.
۲۲. کیویستو، پیتر (۱۳۷۸). *اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی*. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.
۲۳. گیلدنز، آنتونی (۱۳۷۸). *تجدد و تشخیص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*. ترجمه ناصر موفقیان. تهران: نشر نی.
۲۴. لکزایی، نجف (۱۳۹۳). *امنیت متعالیه. سیاست متعالیه*، ۲(۵): ص ۷-۲۸.
۲۵. مازلو، آبراهام اچ. (۱۳۶۷). *انگیزش و شخصیت*. ترجمه احمد رضوانی. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
۲۶. ماندل، رابرت (۱۳۷۹). *چهره متغیر امنیت ملی*. ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۲۷. مختاری، نادر؛ غیرتمند، سعید؛ عسکری، محمدعلی (۱۳۹۳). آثار فردی و اجتماعی حجاب و نقش آن در امنیت اجتماعی زنان. *پژوهش‌های اجتماعی-اسلامی*، ۱۰۳.
۲۸. مرادی پردنجانی، حجت‌اله؛ صادقی ده چشمه‌ای، ستار (۱۳۹۵). تبیین رابطه دیدگاه ارزشی با احساس امنیت اجتماعی (مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه اصفهان). *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، ۱۲: ص ۸۱-۹۳.
۲۹. مرادی، سعید (۱۳۹۵). *تاریخ امنیت اجتماعی و وحدت اسلامی. مطالعات تاریخ و تمدن ایران و اسلام*، ۱(۳).
۳۰. مصباح، حسین (۱۳۹۱). نقش اسلام در زایش و رویش امنیت اجتماعی. *پژوهش‌های اجتماعی اسلامی*، ۹۴: ص ۱۲۵-۱۵۸.
۳۱. مک سوئینی، بیل (۱۳۹۰). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی امنیت*. ترجمه محمدعلی قاسمی و محمدرضا آهنی. تهران: بی‌نا.
۳۲. منصورنژاد، محمد (۱۳۸۲). *امنیت اجتماعی از دیدگاه اسلام*. تهران: معاونت امنیتی و انتظامی وزارت کشور، اداره مطالعات و تحقیقات اداره کل امنیتی.
۳۳. نصیری، علی‌اصغر؛ لکزایی، نجف (۱۳۹۷). مبانی امنیت فرهنگی متعالی و آزادی فرهنگی متعالی، *سیاست متعالیه*، ۶(۲۱): ص ۵۹-۷۶.
۳۴. نصیری، قدیر (۱۳۸۱). معنا و ارکان جامعه‌شناسی امنیت. *راهبرد*، ۲۶(۲۲): ص ۱۱۲-۱۳۳.
۳۵. هزار جریبی، جعفر؛ کشوری چرمی، الهام؛ فاروقی، مصطفی؛ متقدم، عقیل (۱۳۹۳). بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران). *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۲۰.
۳۶. واتقی، قاسم (۱۳۸۰). *تدابیر و سیره عملی علی(ع) در تأمین امنیت اجتماعی*. تهران: مرکز تحقیقات و پژوهش‌های ناجا.

37. Ayoob, M. (1991). The Security Problematic of the third World: A Review Article. *World Politics*, 43: P.57-83.
38. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2): P77-101.
39. Fielding, N. & Fielding, J. (1986). **Linking Data**. London: Sage Publications Ltd.
40. Gubrium, J.F. (1998). **Analyzing Field Reality**. London: Sage Publications Ltd.
41. Neocleous, M. (2006). From Social to National Security: On the Fabrication of Economic order. *Security Dialogue*, 37(3).
42. Wæver, O. (1993). Identity, migration and the new security agenda in Europe. The University of Michigan.

استناد به این مقاله

DOI: 10.22034/sm.2021.138521.1622

سجادی، حمید (۱۴۰۰). بازخوانی انتقادی متون امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی. سیاست متعالیه،

۹(۳۳): ص ۱۲۷-۱۴۶.